

¿Parlem del mateix Déu?

Raimon Panikkar i Pinchas Lapidé

¿PARLEM DEL MATEIX DÉU?
UN DIÀLEG

AMB LA PARTICIPACIÓ DE

Anton Kenntemich

PREFACI

Milena Carrara Pavan

TRADUCCIÓ

Anna Punsoda i Ricart

FRAGMENTA EDITORIAL

Títol original	MEINEN WIR DENSELBE GOTT? EIN STREITGESPRÄCH Kösel, Munic, 1994
Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL Plaça del Nord, 4 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Col·lecció	ASSAIG, 45
Consell assessor	PERE LLUÍS FONT FRANCESC-XAVIER MARÍN JOSEP OTÓN FRANCESC TORRALBA AMADOR VEGA
Primera edició	FEBRER DEL 2018
Producció editorial	IGNASI MORETA
Disseny de la coberta	MIREIA IBAÑEZ
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, S. A.
© 2014	FUNDACIÓ VIVARIUM RAIMON PANIKKAR International Copyright: Editoriale Jaca Book, Milano pels textos de Raimon Panikkar
© 2018	ANNA PUNSODA I RICART per la traducció de l'alemany
© 2018	FRAGMENTA EDITORIAL, S. L. U. per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 14.301-2018
ISBN	978-84-1518-87-7
	Amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

ÍNDIX

	<i>Prefaci</i> , MILENA CARRARA PAVAN	7
	<i>Pròleg per demà passat</i> , PINCHAS LAPIDE	9
I	¿Hem de preguntar-nos sobre l'alteritat de Déu o és millor guardar silenci?	15
II	¿Hem de parlar de Déu? ¿Com hauríem de fer-ho?	21
III	Parlar sobre Déu, expressar l'inexpressable	26
IV	Deixar-se buscar pel misteri	31
V	Fer camí és la nostra vida, seure és el nostre ésser	35
VI	L'ateisme o la resistència als falsificadors de Déu	41
VII	Pressentiment d'un Déu amagat en l'interior	47
VIII	El Déu viu: guardar silenci en comptes de parlar-ne fins a esgotar-lo	51
IX	¿Hindú, budhista i cristià al mateix temps?	57
X	¿Què valoro de les altres religions i què trobo a faltar a la meva?	63

XI	La indigència de les religions	69
XII	¿Déu és impotent com nosaltres?	73
XIII	El misteri del mal, l'espina a la carn	77
XIV	¿És possible explicar el problema del mal amb la hipòtesi de Déu?	83
XV	La conversió de les cultures i les religions a la democràcia	89
XVI	Diàleg: dir «sí» a Déu, que no coneixem	95
	<i>Epíleg: La transformació de la meua idea de Déu</i> RAIMON PANIKKAR	98

PREFACI

Milena Carrara Pavan

EL TEXT QUE PRESENTEM aquí és la transcripció del debat entre Pinchas Lapide i Raimon Panikkar que va tenir lloc l'11 de juny de 1993 a Munic (Baviera). Pinchas Lapide (1922-1997) va ser un teòleg jueu d'origen austríac, deixeble de Martin Buber a Palestina, autor de nombrosos llibres, estudis de les relacions entre cristianisme i judaisme i promotor del diàleg entre aquestes dues religions.

El moderador de la conversa i després redactor del text fou el germanista i estudis de la teologia catòlica Anton Kennemich (1944-1996), originari de la Suïssa francòfona, que s'ocupà del món catòlic a la ràdio bavaresa.

Com el lector podrà constatar, la confrontació entre Lapide i Panikkar, a més de ser un cas exemplar de diàleg franc i sense prejudicis, presenta un seguit de temes i idees per a la reflexió, passatges il·luminadors, repeses i avançaments, de vegades simples flaixos sense desenvolupar. La subdivisió en capítols, realitzada amb perspicàcia per Kennemich, té l'objectiu evident de «refredar» lleugerament el flux, d'altra banda incandescent, de la matèria del diàleg. Hi ha, amb tot, un motiu que travessa la conversa de bat a bat, un fil subtil que uneix les proposicions de tots dos interlocutors però que, al mateix temps, distancia les respectives trajectòries filosòfiques i espirituals: la recerca d'una nova «unitat de mesura»

que sigui prou sensible, profunda i minuciosa per no deixar passar cap aspecte de la realitat. Tenir-ho present pot ser una útil i potser decisiva clau d'escolta del text.

PRÒLEG PER DEMÀ PASSAT

Pinchas Lapidé

LA PROHIBICIÓ BÍBLICA de representar imatges de Déu i el temor amb relació al seu nom demostren una gran sensibilitat pel poder de la imatge i la paraula. Al mateix temps, però, donen testimoni d'un gir radical respecte la concepció màgica i mítica que els antics tenien de Déu. «No juris en fals pel nom del Senyor» (Èxode 20,7). Això se'ns diu als deu manaments del Mont Sinaí, on també hi podem llegir: «No et fabriquis ídols; no et facis cap imatge del que hi ha dalt al cel, aquí baix a la terra o en les aigües d'aquí baix» (Èxode 20,4).

La Bíblia hebrea ens parla de les accions de Déu durant la Creació, però el seu temor, accentuat amb relació al nom de Déu, i la prohibició de representar-lo en imatges, han impedit amb èmfasi el record visible de la realitat transcendental (Déu). El text sagrat del judaisme, que naturalment també va ser el text del rabí Jesús de Natzaret i de la comunitat primitiva de Jerusalem, representa —per tant— una *theologia negativa*, que amb tota la humilitat deixa sense respondre la pregunta cardinal sobre Déu.

¿Qui és o què és Déu?

La Bíblia respon: és el senyor del món, el sant, el lloat per sempre, el pastor, el rei, el jutge, el creador, l'omnimisericordiós,

el portador de pau, el redemptor, el refugi, aquell que infon la vida; trobaríem moltes denominacions més, cap de les quals arriba a fer justícia a la seva omnipotència i naturalesa única. Tot el que podem dir sobre Déu no és més que un balbuceig impotent que en el millor dels casos surt al seu encontre, però que no pot assolir-lo.

¿De quin Déu estem parlant, doncs?

Alguns corrents de la teologia feminista volen definir Déu de nou: ¿és masculí o femení? ¿Som germans, germanes, o potser som fills de Déu? ¿Realment la imatge bíblica de Déu és patriarcal, com se'ns diu tan sovint? A les primeres pàgines de la Bíblia, al text original hebreu, se'ns parla d'*Elohim*. Es tracta d'un *plurale tantum*, una expressió gramatical que vol fer justícia a la pluralitat dels atributs divins, siguin masculins o femenins. A cada moment, a tot arreu, ens trobem amb infinites situacions de necessitat i de patiment, però també d'alegria i d'agraïment, i, per tant, podem imaginar diverses imatges de Déu.

Deixem, doncs, que uns cridin el «Senyor dels exèrcits celestials» que ha d'alliberar-los del jou d'un tirà brutal. Deixem que uns altres, al seu torn, li adrecin súplices en l'hora de gran necessitat com si fos una llevadora! Deixem que els satisfets l'aclamin com si fos l'estimat de qui el Càntic dels Càntics ens parla amb tanta passió!

El Llibre dels Llibres no escatima en imatges vibrants de Déu, com aquestes o com moltes altres. És un Déu accessible a qui sempre podem acudir, cridar o suplicar tant en cambres silencioses com a l'espai públic.

Una llegenda del hassidisme explica que cada nen ve al món amb dos papers gravats a l'ànima. En un hi diu: «Ets pols i en pols et convertiràs.» Però a l'altre paper hi diu: «El

món s'ha fet per a tu, demostra que n'ets digne!» Fer compatibles aquestes dues veritats és la missió de cada nounat.

És en aquest sentit que la mística jueva ens ensenya la següent lliçó: a cada hora l'home ha de considerar el món com una balança amb dos platets que estan en perfecte equilibri davant de Déu. El que tu facis o deixis de fer, encara que sigui del pes d'un pèsol, tindrà el seu efecte a la balança del món. També a tu se t'ha donat la llibertat de contribuir a la culpa o la innocència del món.

¿De quin Déu parlem, doncs?

¿D'aquell del profeta Jonàs o més aviat d'aquell que el profeta Jonàs va interpretar tan malament? La Bíblia ens relata, sense edulcorar-ho gens, com Jonàs va intentar fugir de la missió que Déu li havia encarregat, i ens explica la seva resistència a anunciar el Déu d'Israel als pagans. Fins i tot Nínive, la ciutat pecadora dels pagans, va tenir l'oportunitat de mostrar penediment i de fer penitència per tornar a guanyar-se la misericòrdia de Déu. O més encara! Déu fa extensiva la seva compassió als animals i a l'entorn natural de Nínive, que també van acabar patint per culpa dels homes.

Sí, la imatge de Déu de la Bíblia jueva, de l'anomenat Antic Testament, és la del pare de tota la humanitat: des d'Adam i Eva fins als esclaus hebreus alliberats a Egipte, passant per la generació pecadora del Diluvi i de la Torre de Babel. Des de Rut, la moabita, la mare ancestral de David, fins al rei persa Cirus, que se'ns presenta com «l'ungit de Déu», passant pel pagà Job, l'home just. Siguin justos o pecadors, tots i cadascun d'ells són fills de Déu.

Tant l'home bíblic com la llengua hebrea desconeixen la «teologia» com a presumpta «ciència de Déu». Aquest pensament és molt consolador si pensem en l'ús que tantes

religions fan de Déu o si pensem en els seus predicadors, que no dubten a provocar inefables misèries a molta gent en nom seu. Fins que les religions i les confessions de totes les creences no es convencin que cadascuna només té accés a una punta de la veritat gran i eterna no es farà el desitjat Regne de la pau a la terra. Mentre es vessi sang en nom de les pretensions absolutes i del monopoli de la veritat, l'harmonia en la diversitat reconciliada no serà més que una illusió.

Potser tots plegats hauríem de parlar menys de Déu i, en canvi, comportar-nos i viure de tal manera que el nostre proïsme tingui motius per preguntar-nos per ell i per fer-ho ple d'esperança. Una cosa és segura: ningú no pot estimar Déu al marge del proïsme.

Una vegada els deixebles van preguntar a un rabí: ¿per què Déu tolera l'ateisme? Ell va contestar: doneu a cada moment suport als necessitats, com si tot, absolutament tot, depengués de vosaltres. Al mateix temps heu de pregar i tenir esperança sabent que tot és en mans de Déu. Cal que ajudeu el proïsme com si no hi hagués cap Déu, però que pregueu amb plena consciència de la seva omnipotència. I cal que feu, si és possible, les dues coses al mateix temps!

En definitiva, seiem tots, els creients, els no-creients i els que no creuen gaire, al mateix vaixell anomenat terra i estem exposats a les mateixes ràfegues salvatges i perills. Déu del cel! Hauríem de decidir-nos a constituir una aliança de tota la humanitat, perquè sinó, i Déu no ho vulgui, acabarem cantant l'«Alleluia» els uns contra els altres i enfonsant-nos plegats!

Als nostres diàlegs entre religions hauríem de guardar un lloc per als absents que no coneixem: els gairebé quatre mil milions d'homes i dones que no professen la fe en un

sol Déu. Perquè a pesar de les divergències, en aparença immenses, cada cop som més en aquesta terra i el forat de la capa d'ozó cada cop es farà més gran. Tots nosaltres estem exposats, *nolens volens*, als mateixos riscos.

Hi ha una màxima rabínica molt antiga segons la qual cada controvèrsia té, si es mira amb profunditat, tres cares: la teva, la meua i la cara correcta. Em pregunto si, en aquesta situació, aquesta màxima no podria fer-nos servei.

¿Quin denominador comú faria possible la pau entre credos i, per tant, la pau mundial? Caldria abaixar el llistó en la mesura que fos possible per poder-hi incloure tots els homes. Caldria, en qualsevol cas, retirar els soberbis amb el seu dit sempre acusador. Déu no té cap fillastre, això ja ho hauríem de saber des de Sodoma, Gomorra i Nínive.

Tots es troben sota l'empara de la seva gràcia quan abandonen els seus camins esgarriats, es penedeixen i tornen al camí de Déu, ja siguin monoteistes, hindús o buddhistes, animistes o ateus, fonamentalistes o escèptics.

¿Quin seria, doncs, aquest denominador comú?

Podrien ser els Deu Manaments, en la seva brevetat làcònica i en la seva claredat, cosa que, aplicats al dia a dia polític, podria significar: un compromís incansable amb la llibertat de culte, amb la pau i amb la dignitat intocable de les persones; la cura del nostre medi ambient i dels nostres contemporanis, i una nova acció interreligiosa al servei dels pobres i d'aquells que queden als marges de les societats properes i llunyanes, per tal que puguin tenir alguna esperança que no sigui viure miserablement.

Una cosa és ben clara: sense el treball conjunt de les religions no hi haurà cap pau mundial estable. Els predicadors incendiàries de totes les variants ja no fan esclatar guerres, o

almenys no ho fan tant com en els segles passats (amb algunes excepcions), però poden encendre o atiar conflictes mig apagats en comptes de contribuir a aplacar-los.

Per això, el nostre objectiu ha de ser propagar la idea que la fe autèntica no podrà estar mai en contradicció amb la llibertat ni amb les confessions igualment autèntiques dels altres conciutadans, siguin quines siguin.

Després d'haver exalçat durant segles el que ens separava de les altres religions, ¿no ha arribat el moment d'expressar allò que tenim en comú, sense fer-ne una barreja qualsevol, si el que volem és aconseguir la pau? Allò que ens uneix és impulsor de vida i creador de pau i —en canvi— el que ens separa podria suposar nous vessaments de sang. De tots nosaltres —aquí i avui— depenen moltes coses.

Si peregrinem per aquests camins és recomanable aplicar-se en cinc virtuts provades pel temps.

- 1 La capacitat d'afrontar conflictes evitant trencar ponts per resoldre les controvèrsies sense recórrer a la violència.
- 2 La disposició al diàleg en tots els àmbits, des de la política fins a la religió.
- 3 La voluntat d'establir compromisos, en primer lloc, amb nosaltres mateixos, però també amb els adversaris i amb els heterodoxos, a qui hem de deixar de considerar enemics.
- 4 L'empatia amb els adversaris, de qui no podem traspassar el límit de tolerància al dolor.
- 5 La paciència, que neix del convenciment que aquest món no és ni sa ni insà sinó sanable. Però per això cal la nostra intervenció.